

**Μουσειολογία και ψηφιακή επιμέλεια:
το ευρωπαϊκό δίκτυο προβολής ATHENA-EUROPEANA στο πλαίσιο
διεπιστημονικής συνεργασίας για την ανάδειξη του ψηφιακού πολιτισμού.**

**Έφη Πατσατζή, Αρχαιολόγος-Μουσειολόγος
Διεύθυνση Εθνικού Αρχείου Μνημείων – ΥΠ.ΠΟ.Τ.**

Ψηφιακός πολιτισμός και επιμέλεια

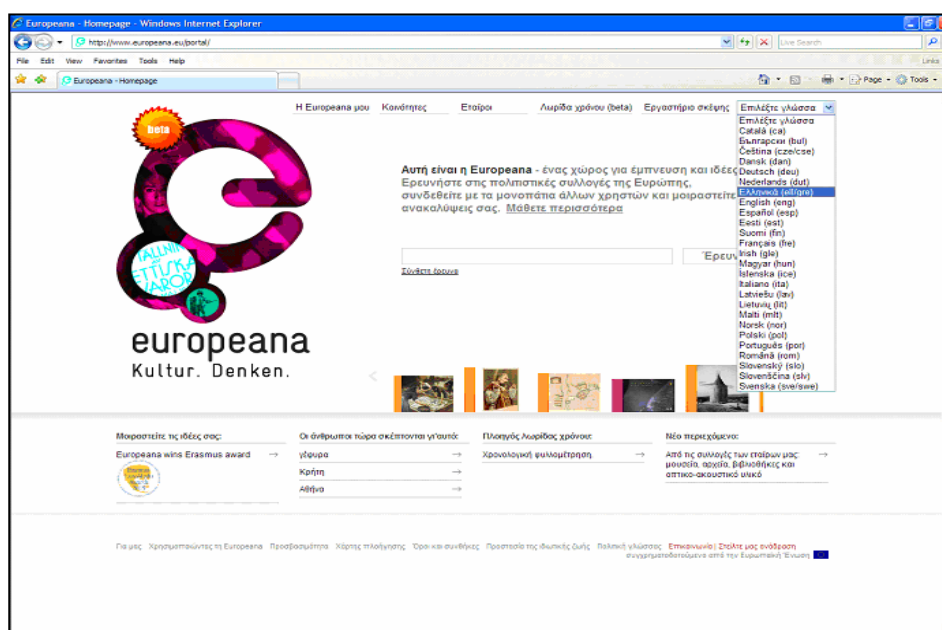
Η διαρκώς αυξανόμενη χρήση των ψηφιακών μέσων στο σύγχρονο πληροφοριακό περιβάλλον και παράλληλα η ανάπτυξη πολυάριθμων αποθετηρίων πολιτιστικού περιεχομένου, καθιστούν την ψηφιακή επιμέλεια αναπόσπαστο τμήμα της διαχείρισης του πολιτισμού, με κύριο μέλημα τη διατήρηση και τη διαχρονική αξιοποίηση των τεκμηρίων αλλά και της πληροφορίας που τα συνοδεύει. Η τεχνολογία παρέχει τα πλεονεκτήματα της αυτοματοποιημένης διαδικασίας μεταφοράς δεδομένων (της μετάπτωσης), της μαζικής αποθήκευσης, της αναζήτησης και της ποσοτικής ανάλυσης, τα οποία είναι αποδοτικά εφόσον διασφαλίζεται η αξιοπιστία, η μακροπρόθεσμη διατήρηση, και η δυνατότητα ανάπτυξης νέων ερμηνειών και χρήσεων των ψηφιακών πόρων, καθ' όλη τη διάρκεια του «κύκλου ζωής» τους, από τη δημιουργία ως τη διάθεση και την προβολή τους.

Το συνεργατικό περιβάλλον που διαμορφώνεται στο χώρο της ψηφιακής κληρονομιάς υπαγορεύει νέες διαδικασίες διαχείρισης και επιμέλειας του πολιτιστικού αποθέματος, και απαιτεί τη διεπιστημονική συνεργασία ειδικών από τα πεδία ανθρωπιστικών και τεχνολογικών σπουδών: του υπεύθυνου συλλογών (για θέματα επιστημονικής επιμέλειας του περιεχομένου), του ειδικού σε θέματα καταγραφής και επικοινωνίας της πολιτισμικής πληροφορίας (για το σχεδιασμό προδιαγραφών τεκμηρίωσης και διαλειτουργικότητας), του επιστήμονα της πληροφορικής (για την υλοποίηση των εφαρμογών και την υποστήριξη της εύρυθμης λειτουργίας τους). Σε αυτό το πλαίσιο, η διεπιστημονική συνεργασία προωθεί τη διερεύνηση ενός ευρύτερου πεδίου θεωρίας, μεθοδολογιών και τεχνολογικών παραμέτρων για την αντιμετώπιση των θεμάτων που συνδέονται με τη διαχείριση, την πρόσβαση και τη χρήση του ψηφιακού πολιτισμικού κεφαλαίου.

Ομολογουμένως, στο παρελθόν δεν ήταν καθόλου αυτονόητο τα αποτελέσματα της έρευνας, η κατακτημένη γνώση, να διαχέονται πέρα από τα στενά όρια της επιστημονικής κοινότητας. Η κατάσταση αυτή έχει αλλάξει ριζικά, οι επιστημονικές κοινότητες υιοθετούν στρατηγικές εξωστρέφειας και απευθύνονται σε όλο και μεγαλύτερες ομάδες πληθυσμού. Για τη μέγιστη αξιοποίηση των δυνατοτήτων που παρέχει η τεχνολογία, καλούμαστε να προσδιορίσουμε τα θέματα και τις προκλήσεις που σχετίζονται με την ανάπτυξη νέων τρόπων προσέγγισης του πολιτιστικού αγαθού.

Το ευρωπαϊκό δίκτυο προβολής ATHENA-EUROPEANA

Οι τρέχουσες εξελίξεις του ευρωπαϊκού δικτύου EUROPEANA, και ειδικότερα το έργο ATHENA, αποτελεί ενδεικτικό και επίκαιρο παράδειγμα από το πεδίο της προβολής του ψηφιακού πολιτισμού. Το ATHENA είναι ένα ευρωπαϊκό δίκτυο, με την υποστήριξη του προγράμματος eContentplus, που συγκεντρώνει πολιτιστικό περιεχόμενο από Μουσεία και αρχεία της Ευρώπης, με σκοπό τον εμπλουτισμό της Ευρωπαϊκής Ψηφιακής Βιβλιοθήκης EUROPEANA, η οποία, ως ενιαίο σημείο πρόσβασης στην πλούσια πολιτιστική κληρονομιά της Ευρώπης, επιτρέπει την αναζήτηση του καταμεμημένου περιεχομένου μουσείων, βιβλιοθηκών, αρχείων και άλλων πολιτιστικών φορέων, μέσα από μία πολυγλωσσική, διαδικτυακή πύλη.

<http://www.europeana.eu/>

Η νέα μορφή της EUROPEANA, σε πλήρη λειτουργία στοχεύει να περιλάβει 10.000.000 Ευρωπαϊκά τεκμήρια, από εθνικούς ιστοχώρους, θεματικούς συσσωρευτές πολιτιστικού περιεχομένου, συντονισμένες δράσεις όπως για παράδειγμα Ευρωπαϊκά έργα ψηφιοποίησης, αλλά και από μεμονωμένους πολιτιστικούς φορείς, ώστε να αντιπροσωπεύει επαρκώς την πολιτιστική ποικιλομορφία της Ευρώπης. Συνοπτικά, η EUROPEANA:

- Συντονίζει την ενσωμάτωση του εθνικού πολιτιστικού περιεχομένου των κρατών-μελών της Ε.Ε. σε ενιαίο δίκτυο προβολής ψηφιακών συλλογών.
- Αξιοποιεί το υφιστάμενο ψηφιακό απόθεμα των συμμετεχόντων φορέων και λειτουργεί ως κεντρικό σημείο αναφοράς της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Προάγει τη συνεργασία των πολιτιστικών φορέων σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

- Υποστηρίζει τις δραστηριότητες ψηφιοποίησης όλων όσων κατέχουν και διαχειρίζονται συλλογές, παρέχοντας νέες προοπτικές για την ανάπτυξη ψηφιακού περιεχομένου σε κάθε συμμετέχουσα χώρα.

Το δίκτυο ATHENA συλλέγει κινητά μνημεία και πολιτιστικά τεκμήρια, για την προβολή τους σε επίπεδο αντικειμένου. Απαραίτητη προϋπόθεση για την ένταξη των ψηφιακών αντικειμένων στη EUROPEANA, μέσω του ATHENA, είναι η διάθεση μεταδεδομένων σε μορφή xml, του οπτικού υλικού σε χαμηλή ανάλυση (thumbnails) και της ηλεκτρονικής διεύθυνση των ιστοτόπων όπου προβάλλονται.

Το Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού συντονίζει την ένταξη του ψηφιακού πολιτιστικού πλούτου της χώρας μας στο δίκτυο ATHENA-EUROPEANA. Η Διεύθυνση Εθνικού Αρχείου Μνημείων (ΔΕΑΜ) έχει αναλάβει τη συμμετοχή των Εφορειών, των Μουσείων και των Ινστιτούτων της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, ενώ για την ένταξη των εποπτευόμενων και άλλων Πολιτιστικών Φορέων, υπεύθυνη είναι η Διεύθυνση Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών. Στο ATHENA συμμετέχει επίσης το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, ως τεχνικός υπεύθυνος του έργου.

Η ΔΕΑΜ σε συνεργασία και διαρκή επικοινωνία με τη Διεύθυνση Πληροφορικής, οργανώνει τον προγραμματισμό της ένταξης του πολιτιστικού περιεχομένου της χώρας μας, με την προοπτική των δύο διαδοχικών εκδόσεων της EUROPEANA:

- την έκδοση του Ρήνου (Rhine release) για το 2010, και
- την έκδοση του Δούναβη (Danube release) για το 2011

Έρευνα και ένταξη περιεχομένου της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας του ΥΠ.ΠΟ.Τ.

Στο στάδιο προετοιμασίας του έργου, πραγματοποιήθηκε η έρευνα περιεχομένου με την αποστολή ερωτηματολογίου για την αρχική εκτίμηση συμμετοχής, αλλά και τη συγκέντρωση χρησίμων πληροφοριών για τη σύνταξη αναφορών/ οδηγών προτύπων, με στοιχεία από κάθε συμμετέχουσα χώρα. Το ερωτηματολόγιο του ATHENA συνέβαλε στην καθιέρωση διαύλου επικοινωνίας με τους φορείς αλλά και στην προετοιμασία τους, με την επιλογή και την οργάνωση του υλικού που επιθυμούν να διαθέσουν. Επιπλέον, η μελέτη στοιχείων μεμονωμένων ψηφιακών συλλογών, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των τεχνολογικών εργαλείων του έργου.

Βάσει των στοιχείων που συγκεντρώθηκαν από τις Εφορείες και τα Μουσεία της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, προκύπτει ότι το υλικό που επιθυμούν να διαθέσουν προέρχεται από το Σύστημα του Εθνικού Αρχείου Μνημείων και από άλλα, εσωτερικά συστήματα καταγραφής. Το σημαντικό απόθεμα του Εθνικού Αρχείου Μνημείων, που δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια του έργου «Ψηφιοποίηση των Συλλογών των Κινητών Μνημείων του Υπουργείου Πολιτισμού», στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος: Κοινωνία της Πληροφορίας (Γ' ΚΠΣ), υπό το συντονισμό της Διεύθυνσης Εθνικού Αρχείου Μνημείων, περιλαμβάνει κινητά μνημεία που χρονολογούνται από την απώτατη Προϊστορία, μέχρι τη σχετικά πρόσφατη εποχή, και προέρχεται από τις Εφορείες (Προϊστορικών, Κλασικών και Βυζαντινών Αρχαιοτήτων) και τα Μουσεία της Γενικής Διεύθυνσης Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Ειδικά για την ενσωμάτωση των συλλογών του Εθνικού Αρχείου Μνημείων, (αφού οι Υπηρεσίες εκδηλώσουν ενδιαφέρον συμμετοχής), η ΔΕΑΜ πραγματοποιεί έλεγχο του ψηφιακού περιεχομένου για την εξαίρεση αδημοσίευστων μνημείων και όσων δε συνοδεύονται από οπτικό υλικό ή είναι ανεπαρκώς τεκμηριωμένα. Κατόπιν, σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Πληροφορικής και

Τηλεπικοινωνιών, δρομολογείται η ένταξη του υλικού στο ευρωπαϊκό δίκτυο προβολής αλλά και στην -υπό κατασκευή- εθνική πύλη προβολής ψηφιακών συλλογών του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού.

The screenshot displays the 'Ψηφιακές Συλλογές' (Digital Collections) website. The header includes the Hellenic Ministry of Culture and Tourism logo and the text 'Ψηφιακές Συλλογές Digital Collections'. The main content area features a search filter on the left with categories like 'Θέση' (Location) and 'Κατηγορία' (Category). The central part shows a large image of a vase with a smaller thumbnail below it. To the right, detailed information is provided: 'Κωδικός: Κ/Β ΕΠΚΑ/Α2/444', 'Θέση: Αρχαιολογικό Μουσείο Βραυρώνας', 'Κατηγορία: Αγγείο', 'Είδος: Πρόχους', 'Υποδιαίρεση: Πρόχους Δίστη', 'Χρονολόγηση: 1190 - 1075 π.Χ.', 'Κατάσταση Διατήρησης: Ακέραιο', and 'Υλικό: Πηλός'. A description follows: 'Περιγραφή: Δίωτη ωσειδής πρόχους με δισκοειδή βάση. Υλικό κατασκευής: κεραμόχρωμος πήλος με υπόλευκο αλεψίωμα. Ερυθρή βαφή. Βαμμένα τα περιθώρια των λαβών. Το χείλος διακοσμείται με δακτύλιο, ο λαίμας και η κοιλιά με ταινίες και οι ριζές των λαβών με άγκιστρα. Διάμετρος 0,188 ύψος 0,228 μ.' Below the main image is a horizontal scroll bar with several other artifact thumbnails. The footer contains the text 'Επικοινωνία Πνευματικά Δικαιώματα © 2010 Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού'.

Η εθνική πύλη προβολής ψηφιακών συλλογών του ΥΠ.ΠΟ.Τ.

Οι Υπηρεσίες που επιλέγουν να προβάλουν αντικείμενα που είναι καταγεγραμμένα σε εσωτερικές βάσεις δεδομένων, excel, καταλόγους ή ακόμα σε καρτέλες χειρόγραφης τεκμηρίωσης, μπορούν να διαθέσουν το υλικό τους, με τη συμπλήρωση του τυποποιημένου excel του Εθνικού Αρχείου Μνημείων που χρησιμοποιήθηκε και στο πρόγραμμα ψηφιοποίησης της ΔΕΑΜ, και περιλαμβάνει βασικά πεδία ταυτοποίησης και περιγραφής. Η χρήση του τυποποιημένου excel εξασφαλίζει την ομοιογένεια στις καταγραφές, διασφαλίζει τη συμβατότητα με το Εθνικό Αρχείο Μνημείων και παράλληλα απαλλάσσει τους συμμετέχοντες φορείς από τη διαδικασία αντιστοίχισης των πεδίων που χρησιμοποιούν με το πρότυπο του ΑΘΗΝΑ.

Η ένταξη του ψηφιακού υλικού γίνεται μέσω του εργαλείου συλλογής εθνικού πολιτιστικού περιεχομένου, που ανέπτυξε το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Πρόκειται για ένα σύστημα που υποστηρίζει την εισαγωγή των αντικειμένων και στη συνέχεια την ενσωμάτωσή τους στη EUROPEANA. Εκπαιδευτικά σεμινάρια για τη χρήση του εργαλείου προγραμματίζονται ανάλογα με το ενδιαφέρον και τον αριθμό συμμετοχής των φορέων, με τη διαρκή υποστήριξη του ΥΠ.ΠΟ.Τ.

Η συμβολή του ΑΘΗΝΑ στη μουσειακή τεκμηρίωση

Το εργαλείο συλλογής εθνικού πολιτιστικού περιεχομένου του ΑΘΗΝΑ, ακολουθεί το πρότυπο LIDO (Lightweight Information Describing Objects), που δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του έργου, λαμβάνοντας υπόψη διεθνή πρότυπα τεκμηρίωσης και διαχείρισης συλλογών της Αμερικής και της Ευρώπης. Με τη συμμετοχή στο ΑΘΗΝΑ, υλοποιείται ουσιαστικά η συσχέτιση των προτύπων που τηρεί κάθε συμμετέχοντας φορέας σε αυτό το κοινό, ενδιάμεσο πρότυπο, που εξασφαλίζει τη συμβατότητα με τα μοντέλα

δεδομένων της EUROPEANA: το Europeana Semantic Elements (ESE) και το ενημερωμένο Europeana Data Model (EDM). Η σημασιολογική διαλειτουργικότητα που διασφαλίζει το εργαλείο, εγγυάται την επικοινωνία με έγκυρες εξωτερικές πηγές και θησαυρούς γνώσης με στόχο την άντληση επιπλέον μεταδεδομένων που θα συνοδεύουν το υλικό και άρα θα προσφέρουν επιπλέον επιλογές στην οργάνωση αλλά και στον τρόπο διάθεσης και αξιοποίησής του.

Έτσι, το ATHENA, πέρα από ευρωπαϊκό δίκτυο προβολής ψηφιακού πολιτιστικού περιεχομένου, αποτελεί πηγή γνώσης και σημείο αναφοράς για την τεκμηρίωση μουσειακών αντικειμένων σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Εξειδικευμένη ομάδα του έργου συντάξε οδηγό που συγκεντρώνει διαδεδομένα πρότυπα τεκμηρίωσης, διαχείρισης και ανεύρεσης πολιτιστικού αποθέματος. Ο οδηγός προτύπων του ATHENA είναι διαθέσιμος ηλεκτρονικά στο διαδικτυακό τόπο της ΔΕΑΜ, <http://nam.culture.gr/> (από το μενού Έργα και Δράσεις επιλέγοντας το σύνδεσμο Ευρωπαϊκά Δίκτυα Προβολής και κατόπιν ATHENA).

ATHENA: Οδηγός προτύπων

Η συμμετοχή στο ATHENA, συμβάλει στη διάδοση της εμπειρίας, των εργαλείων και των τεχνολογικών μεθόδων για την πρόσβαση και την ανάδειξη της ψηφιακής πολιτιστικής κληρονομιάς. Παράλληλα ενθαρρύνει συνέργιες κατά μήκος της Ευρώπης, και παρέχει διαρκή υποστήριξη για την υιοθέτηση κοινών πολιτικών και προτύπων για την εξασφάλιση της διαλειτουργικότητας σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Η ανάπτυξη του εθνικού ψηφιακού πολιτιστικού χώρου είναι μια δυναμική διαδικασία. Πέρα από τις νέες τεχνολογίες, που λειτουργούν ως μέσο προαγωγής του πολιτισμού, και τους φορείς που διαχειρίζονται ψηφιακά αποθετήρια, κρίσιμη είναι η επαρκής στελέχωση και η διάθεση εξειδικευμένου και έμπειρου προσωπικού. Το ανθρώπινο δυναμικό, η διεπιστημονική συνεργασία και η καθιέρωση της βέλτιστης πρακτικής είναι οι κύριοι παράγοντες που μπορούν να πολλαπλασιάσουν τα οφέλη αυτής της προσπάθειας, που έχει ως απώτερο στόχο την καθιέρωση μηχανισμού για το διαρκή

εμπλουτισμό της EUROPEANA, και τη συνεχή αναβάθμιση της ελληνικής συμμετοχής στην Ευρωπαϊκή Ψηφιακή Βιβλιοθήκη.

Συμμετοχή και επικοινωνία

Η συμμετοχή στο ATHENA είναι ανοιχτή και εμπλουτίζεται διαρκώς είτε με νέους φορείς είτε με τη διάθεση μεγαλύτερου αριθμού ψηφιακών αντικειμένων από όσους έχουν ήδη εκδηλώσει ενδιαφέρον. Το ερωτηματολόγιο του ATHENA και συνοδευτικό υλικό (το φυλλάδιο συχνών ερωτήσεων και οι παρουσιάσεις των ενημερωτικών ημερίδων του έργου) είναι διαθέσιμα στο διαδικτυακό τόπο της ΔΕΑΜ.

Για πληροφορίες ή διευκρινήσεις, μπορείτε να επικοινωνείτε με τους υπεύθυνους του έργου, αντίστοιχα στις δύο διευθύνσεις του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού:

Οι Εφορείες τα Μουσεία και τα Ινστιτούτα της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας:

Διεύθυνση Εθνικού Αρχείου Μνημείων

Μεταξία Τσιποπούλου, Προϊσταμένη ΔΕΑΜ

Έφη Πατσατζή, Αρχαιολόγος - Μουσειολόγος ΔΕΑΜ

e-mail: deam@culture.gr, τηλ: 210 3229 820

Οι εποπτευόμενοι και άλλοι Πολιτιστικοί Φορείς

Διεύθυνση Πληροφορικής & Τηλεπικοινωνιών

Κατερίνα Μουτογιάννη,

e-mail kmoutogianni@culture.gr, τηλ: 213 1322 343